

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВНЗ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглянуто питання професійно-прикладної фізичної підготовки студентів основних медичних груп ВНЗ технічного профілю. На основі проведеного аналізу теоретичного надбання з означеного напрямку виокремлено групу проблемних аспектів, вирішення яких, створить передумови для забезпечення психофізичної готовності випускників вищої школи до продуктивної фахової діяльності у технічній галузі.

Ключові слова: професійно-прикладна, фізична підготовка, студент, проблема, технічний профіль.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес з кожним роком суттєво впливає на зміну сучасного суспільства в технологічному ракурсі. Відповідно, при цьому зростають вимоги до професійної працездатності, функціональної та фізичної підготовленості майбутніх фахових спеціалістів. Стратегічною метою сучасної професійної освіти є формування професійної компетентності як сукупності різнобічних компетенцій випускників ВНЗ, які дають можливість успішно діяти в численних ситуаціях професійної діяльності, ефективно реалізовувати набуті знання, вміння, навички та професійно значущі якості [5, 8]. Це повною мірою стосується й студентів технічних ВНЗ. Істотний внесок у досягнення цієї мети повинна вносити професійно-прикладна фізична підготовка (далі ППФП), яка є обов'язковою складовою професійної освіти освітніх установ і будується на основі реалізації одного з найважливіших принципів педагогічної системи – принципу органічного зв'язку фізичного виховання з практикою трудової діяльності [7, 13].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасну ППФП студентів технічного ВНЗ розглядають як складову частину загальної системи формування готовності фахівця до майбутньої професійної діяльності [17, 19]. Саме тому, в даний час все більше актуалізується питання ефективності системи професійної освіти студентської молоді з метою реалізації ґрунтовних аспектів формування особистості з характерним набором властивостей, якостей і функцій, що забезпечує їх підготовленість до продуктивної фахової діяльності. Загалом актуальність ППФП студентів технічного ВНЗ обумовлюється місцем та роллю технічних професій у народному господарстві, високими темпами розвитку галузі, великою часткою особистого чинника в забезпеченні ефективності виробництва і підвищення продуктивності праці, а також високими вимогами до фізичної, психічної підготовленості та високого рівня здоров'я фахових спеціалістів.

Зміст ППФП студентів, її форми і методи з урахуванням обраної спеціальності базуються на численних дослідженнях фахівців галузі [1-19]. Проте, нині існує об'єктивна суперечність між рівнем соціальних вимог і ефективністю ППФП студентів технічного ВНЗ, що й зазначається у ряді праць. Ґрунтовний теоретичний аналіз результатів цілого ряду досліджень [1-19], показав, що рівень фізичного розвитку, фізичної підготовленості і стан здоров'я випускників ВНЗ технічного профілю мають чітку тенденцію постійного погіршення. Означене дає змогу зробити висновок про те, що діюча сьогодні в Україні реальна система їх ППФП – малоефективна. Результатом зазначеного є те, що майже 90% випускників технічного фаху мають відхилення у стані здоров'я, а понад 50% – низький рівень фізичної підготовленості [1, 15, 19].

Зважаючи на вищевикладене, виникає необхідність перегляду поглядів на чинні засоби, форми та методи ППФП студентів під час навчання у ВНЗ технічного профілю, що й обумовило вибір теми та напряму дослідження.

Мета роботи – здійснити теоретико-методичний аналіз проблемного поля системи ППФП студентів основних медичних груп ВНЗ технічного профілю.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, порівняння та зіставлення.

Результати дослідження. Найважливішим складовим компонентом забезпечення психофізичної готовності випускників вищої школи до майбутньої фахової діяльності вважають належну організацію роботи з ППФП у системі фізичного виховання студентів основних медичних груп ВНЗ [2-13]. Не можна сказати, що проблеми ППФП студентів ВНЗ технічного профілю не були раніше предметом досліджень, але до теперішнього часу методологічною основою переважної більшості цих досліджень був аналітичний підхід з акцентом на вивченні окремих проблем без врахування особливостей змісту і структури цілісної цієї системи у технічному ВНЗ. Це обумовлено тим, що основні складові професійно-прикладної фізичної підготовки (база, організація, науково-методичне забезпечення та ін.) досліджені і представлені

нерівномірно. Взаємозв'язок між ними в основному відсутній, або являє собою логічні висновки, а не науково обгрунтовану систему.

Питання вдосконалення ППФП фахівців технічної галузі, були предметом численних досліджень науковців [6, 15-19]. Обгрунтуванню організаційно-методичної цього напрямку присвячено роботи ряду авторів [2, 7, 16-19]. Проте, як правило, спрямованість і співвідношення засобів ППФП профільованого технічного закладу дослідники визначають теоретично. Загальні завдання і весь процес ППФП у ВНЗ розраховані на усередненого студента без урахування його індивідуальних особливостей, не говорячи вже про його професійну придатність або непридатність до певної професії. Останнім часом вчені звернули увагу на проблему індивідуального підходу в підборі засобів і: методів, які здійснюють ППФП [1, 3, 12, 18]. Водночас, у ряді праць [2, 3, 12, 17] особливо наголошується, що основною стратегічним та методичним завданням вищої школи є чітко виражена спрямованість навчального процесу на формування, розвиток і вдосконалення у студентської молоді навичок, пов'язаних з характером майбутньої діяльності. Проте, спостерігається повна відсутність робіт щодо конкретних рекомендацій з питання забезпечення організаційно-педагогічних умов методики ППФП студентів технічного профілю. Зазначене, своєю чергою, передбачає: діагностику індивідуальних особливостей студентів; диференційований підхід і здійснення моніторингу процесу ППФП; взаємодія засобів, спрямованих на підвищення рівня здоров'я, самопочуття та готовності до праці. На сьогодні, констатуємо відсутність розробок методологій проведення занять, яка вимагає насамперед наукового обгрунтування з урахуванням вищенаведеного комплексу умов. При цьому відсутні раціональна система організації, а також науково не обгрунтовані педагогічні технології комплексного застосування традиційних і нетрадиційних видів занять, які забезпечать якісну реалізацію означеного. Зважаючи на це, вважаємо, що особливої гостроти набувають питання узгодженості різних форм занять й об'єднання їх в одну цілісну педагогічну систему ППФП студентів основних медичних груп ВНЗ технічного профілю.

Автори більшості робіт [2, 3, 11-19] відзначають, що сформована практика ППФП студентів технічних спеціальностей ВНЗ не повною мірою вирішує завдання формування та розвитку професійно-значущих властивостей і якостей особистості, що мають істотне значення для їх майбутньої професійної діяльності. При цьому підготовка спеціаліста технічного фаху повинна передбачати не тільки досконале володіння професійними вміннями, а й забезпечувати найвищий рівень розвитку фізіологічних механізмів управління сенсорними функціями. Своєю чергою, це вимагає з одного боку, теоретичну розробку дидактичних основ професійного навчання, з іншого – розробку основ ППФП, за допомогою якої досягається висока функціональна готовність фахівця до професійної діяльності у технічній галузі.

В роботах В. І. Ільїніча (1999), Л. П. Пилипея (2009), В. А. Кабачкова, С. А. Полієвського, А. Е. Бурова (2010), наголошується, що ППФП повинна враховувати рухову і функціональну сторону майбутньої професії, володіти профільованою спрямованістю з оптимальним набором цілеспрямованих засобів і методів. Профільовання процесу фізичного виховання має велике практичне значення для суспільства, так як воно є одним із безпосередніх чинників покращення професійної; підготовки кадрів, скорочення термінів освоєння професійної майстерності; зростання продуктивності праці. Профільована підготовка створює передумови для успішної професійної діяльності, опосередковано проявляючись в ній через такі фактори, як стан здоров'я, висока психологічна, фізична, функціональна готовність і фізкультурно-методична грамотність. Формування спеціальних "профільованих" якостей в процесі ППФП здійснюється за допомогою спеціально підібраних фізичних вправ. Проте, у цьому разі слід мати на увазі, що ППФП повинна спиратися на хорошу загальнофізичну підготовленість студентів. Тобто, при вирішенні конкретних завдань ППФП майбутніх фахівців технічної галузі слід звертати увагу на те, що така підготовка здійснюється у тісному зв'язку із загальною фізичною. Дослідження питання професійного профільовання процесу фізичного виховання у ВНЗ технічного профілю [15-19] показують, що загальна фізична підготовка студентів не вирішує усіх поставлених задач, тому потрібне профільне фізичне виховання в залежності від особливостей професій технічної галузі. Як зазначено А. В. Домашенко (2003), С. В. Халаїджі (2006), загальна, і прикладна фізична підготовка повинні йти паралельно протягом усього терміну навчання, але питома вага тієї чи іншої підготовки має змінюватися як протягом певного періоду, так і в кожному окремому занятті, чого на практиці практично не спостерігається.

Дослідження, проведені Р. В. Римиком (2005), О. В. Церковною (2007), Р. Т. Раєвським, С. М. Канишевським (2008) свідчать про те, що між загальною фізичною підготовленістю, працездатністю і продуктивністю праці простежується залежність лише в разі, якщо фізичне виховання передбачає включення фізичних вправ або видів спорту, спрямованих на розвиток і вдосконалення саме тих фізичних, психологічних, особистісних якостей і рухових навичок, які більшою мірою необхідні для забезпечення високої готовності до професійної діяльності. Професійна готовність майбутнього фахівця технічного профілю повинна розглядатися через інтеграцію в системі загальноосвітнього та професійно-прикладного аспектів підготовки, що на сьогодні практично не реалізується.

У ході дослідження особливостей трудової діяльності спеціаліста технічного фаху сформувалося уявлення про професійну готовність як про багатокомпонентну структуру, що включає вміння, навички, знання, особистісні якості, мотивацію, здоров'я, фізичну, психологічну, функціональну підготовленість студента. Нині у цьому напрямку відсутній взаємозв'язок соціальної практики професійної освіти, праці та становлення особистості професіонала, що й зазначається у ряді праць [4, 7, 14]. Фізичне виховання у

технічному освітньому закладі має свої специфічні особливості: конкретна спрямованість його як дисципліни навчального плану визначається не лише загальними соціальними задачами, але й вимогами, що визначені спеціальністю до якої готують студента технічного ВНЗ [15-19]. Відповідно до концептуальних положень синергетичного підходу рішення завдань формування та розвитку професійно-значущих властивостей і якостей особистості може бути здійснено і здійснюється на практиці через застосування різних засобів ППФП. При цьому повстає важлива науково-прикладна проблема забезпечення використання різноманітних засобів і форм фізичної культури у процесі фізичного виховання студентів основних медичних груп в умовах обмеженого часу занять у ВНЗ. На сьогодні має місце наступне протиріччя: між спеціальною та особистісно зумовленою необхідністю підвищення рівня ППФП студентів технічних спеціальностей ВНЗ, з одного боку, і недостатньою розробленістю комплексу педагогічних умов такого виду фізичної підготовки на основі застосування інноваційних нововведень у визначеному ракурсі, з іншого боку.

В процесі наукових пошуків виявлено, що професійна діяльність технічного фаху пов'язана з інтенсивним розумовим навантаженням і високим рівнем психоемоційної напруги. Проте, до теперішнього часу психофізіологічні особливості професійної підготовки фахівців з усього переліку інженерно-технічних спеціальностей мало досліджені. Відсутня узагальнюючий перелік основних професійно важливих психофізіологічних якостей, недостатньо розроблена методика їх виховання. Тому актуальною проблемою ППФП студентів ВНЗ технічного профілю є пошук дійових факторів розвитку якостей професійної спрямованості. На сьогодні доводиться констатувати відсутність визначення ППФП у технічному ВНЗ як спеціально організованого процесу психофізичної підготовки фахівців технічного профілю з вибірково спрямованим використанням засобів фізичної культури. Водночас, за твердженням ряду науковців галузі [1, 3, 8, 11], саме в такий спосіб можливо збагатити індивідуальний фонд професійно корисних рухових умінь і навичок спеціалістів технічного фаху та виховання фізичних, і безпосередньо пов'язаних з ними, здібностей, від них безпосередньо залежить їх професійна дієздатність. Різні напрямки підготовки фахових спеціалістів технічної галузі вимагають систематизації, характеризуються як загальною подібністю, так і відмінністю між спеціальностями навіть одного напрямку, професійними вимогами до різних напрямів підготовки, які повинні враховуватися при створенні системи ППФП у освітніх закладах. Загалом практичний досвід, аналіз методичної документації дозволяє стверджувати, що в освітньому процесі фізичного виховання студентів технічного ВНЗ дана спрямованість у підготовці відсутня. Традиційні підходи до ППФП студентів ВНЗ технічного профілю недостатньою мірою враховують специфіку змісту їх майбутньої професійної діяльності, що природно відображається на успішності їхньої професійної діяльності. Ретельний аналіз наявних в теорії та методиці фізичної культури підходи до здійснення ППФП у ВНЗ технічного профілю [1-19], засвідчують відсутність єдиної методики професійно-прикладної підготовки студентів, які навчаються за технічними спеціальностями. Таким чином наявною проблемою у цьому аспекті є визначення напрямків та засобів ППФП студентів до конкретної професійної діяльності технічної галузі загалом. А також визначення змісту, добору педагогічних засобів, методів та організаційних форм ППФП для кожного напрямку технічної спеціальності. Як зазначено у ряді праць, існуючі на сьогоднішній день програми обмежуються загальними рекомендаціями без конкретних програм виховання загальних і спеціальних професійних якостей значущих у технічній галузі. Як наслідок, більшість випускників технічних ВНЗ неспроможні якісно працювати з тією ефективністю, якої вимагає сучасне виробництво [4, 15-19].

На думку провідних фахівців галузі, особливий інтерес в період інтенсифікації і дисбалансу сучасних умов життєдіяльності набувають чинники та умови, які можна використовувати в цілях професійного розвитку студентської молоді, зокрема ставлення до здорового способу життя [2, 5, 9]. Прикладним аспектом даної проблеми виступає необхідність формування свідомості і поведінки, відповідних вимогам збереження і зміцнення здоров'я, як засадничого чинника професійного довголіття, що визначає суб'єктивне благополуччя у професійній галузі. Професійне становлення особистості поєднує в собі загальну культуру, спеціальні знання, високу професійну та функціональну підготовленість, і з цим згідна переважна більшість науковців. Фахівці з проблеми професійно-прикладної фізичної культури В. І. Ільїніч (1999), В. А. Кабачков, С. А. Полієвський, А. Е. Буров (2010) відзначають, що оволодіння цінностями фізичної культури сприяє формуванню соціальної та особистісної культури фахових спеціалістів. Водночас, вчені поділяють думку й про те, що інформаційний напрямок координації ППФП студентів ВНЗ технічного профілю у визначеному аспекті, як один із стратегічних напрямків, перебуває у незадовільному стані і не відповідає сучасним вимогам [4, 15-19]. Спостерігається повна відсутність конструктивних рекомендацій щодо стимуляції здоров'я шляхом дотримання усього комплексу умов здорового способу життя як під час навчання, так і у подальшій фаховій професійній діяльності. Дослідження ряду авторів (Р. Т. Раєвський, С. М. Канішевський (2008), Л. П. Пилипей (2009) доводять, що значною проблемою при цьому є недостатність програмно-методичного забезпечення процесу ППФП та відсутність сучасних технічних засобів не дає можливості студентам поглибити свої знання щодо означеного. Відповідно, відсутність механізмів формування рекреаційної діяльності у ППФП, спрямованої на забезпечення здорового способу життя, особливостей перетворення її структури на різних етапах професійної соціалізації, а також встановлення місця здоров'я призводить до того, що 50 % випускників вищої школи неспроможні якісно працювати на виробництві. Таким чином, вищевикладене констатує наявність суперечності між необхідністю збереження здоров'я студентів та недостатньою теоретичною підготовкою використання фізкультурно-оздоровчої діяльності у системі ППФП у цьому аспекті.

Загалом, у фізичному вихованні студентів ВНЗ за технічним фахом склалася проблемна ситуація, що виражається в протиріччі між рівнем соціальних вимог та ефективністю їх професійного фізичного виховання.

Висновки

Проблеми ППФП студентів технічних спеціальностей ВНЗ є складовою проблемного поля підготовки спеціалістів в освітніх установах. Наявна сучасна система ППФП студентів ВНЗ технічного профілю перебуває в кризовому стані і не може вирішити питання та задовольнити потреби, що повстають перед нею. Основною причиною цього є відсутність науково обґрунтованого системного уявлення про ППФП майбутніх фахових спеціалістів технічної галузі і технології практичного здійснення цієї підготовки у профільних навчальних закладах. Зважаючи на те, що 50 % випускників вищої школи неспроможні якісно працювати на виробництві, виникає необхідність перегляду поглядів на чинні засоби, форми та методи ППФП у ВНЗ технічного профілю.

Проведений аналіз теоретичного надбання з питань ППФП студентів ВНЗ технічного профілю дозволив визначити низку проблем, що потребують вирішення з метою підвищення його ефективності. Комплексний підхід до проблем, що мають місце у галузі ППФП студентської молоді, зокрема, організація соціально-педагогічних досліджень та ґрунтовний аналіз їх результатів, сприятимуть вирішенню проблеми.

Перспективи подальших розробок вбачаємо у розробці диференційованої програми ППФП студентів ВНЗ технічного профілю.

Використані джерела

1. Волков В. Л. Комплексний підхід до оцінки фізичної підготовленості майбутніх інженерів інформаційно-комунікаційного фаху / В. Л. Волков, О.С. Гнинюк // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К., 2006. – № 2. – С. 35–39.
2. Домашенко А. В. Організаційно-педагогічні засади системи фізичного виховання студентської молоді України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення / А. В. Домашенко. – Львів: ЛДУФК, 2003. – 20 с.
3. Ильинич В. И. О некоторых проблемных вопросах ППФП (вопросы теории) / В. И. Ильинич // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 3. – С. 13-15.
4. Ильинич В. И. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов (научно-методические и организационные основы) / В. И. Ильинич. – М.: Высшая школа, 1999. – 144 с.
5. Кабачков В. А. Основы физического воспитания с профессиональной направленностью в учебных заведениях профтехобразования : автореферат дис. на соискание науч. степени д-ра. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теория и методология физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры" / В. А. Кабачков. – М.: 1996. – 40 с.
6. Кабачков В. А. Профессиональная физическая культура в системе непрерывного образования молодежи: науч.-метод. пособие / В. А. Кабачков, С. А. Полиевский, А. Э. Буров. – М.: Советский спорт, 2010. – 296 с.
7. Коровин С. С. Теоретико-методологические основания концепции профессиональной физической культуры / С. С. Коровин // Теория и практика физической культуры, 2012. – № 2. – С. 23–27.
8. Раевский Р. Т. Профессионально-прикладная физическая подготовка / Р. Т. Раевский, С. М. Канишевский // Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни : монографія. – О. : Наука и техника, 2008. – 224 с.
9. Раевский Р. Т. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов технических вузов: учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 2005. – 136 с.
10. Римик Р. В. Професійно-прикладна підготовка учнів професійно-технічних навчальних закладів радіотехнічного профілю: навч. пос. / Р. В. Римик. – Ів. Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаніка, 2005. – 100 с.
11. Пилипей Л. П. Систематизація напрямків підготовки спеціалістів у ВНЗ згідно з вимогами до професійно-прикладної фізичної підготовки / Л. П. Пилипей // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К., 2008. – № 1. – С. 56-64.
12. Пилипей Л. П. Системний підхід до створення професійно-прикладної фізичної підготовки студентів ВНЗ / Л. П. Пилипей // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, 2007. – № 4. – С. 119-124.
13. Пилипей Л. П. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів [Текст] : монографія / Л. П. Пилипей. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 312 с.
14. Присяжнюк С. І. Фізичне виховання: теоретичний розділ / С. І. Присяжнюк, В. П. Краснов, М. О. Третьяков, Р. Т. Раєвський. – К. : ЦУЛ, 2007. – 193 с.
15. Халайджі С. В. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів енергетичних спеціальностей : дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Халайджі С. В. – ЛДУФК, 2006. – 268 с.

16. Хомич В. М. Професійно-прикладна фізична підготовка техніків-механіків. : дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. / Хомич В. М. – ЛДУФК, 2009. – 212 с.
17. Хомич В. М. Особливості майбутньої професійної діяльності студентів технічних спеціальностей / Хомич В. М. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х., 2005. – № 24. – С. 103-105.
18. Хомич В. М. Комплексна модель професійно-прикладної фізичної підготовки студентів технічного профілю / Хомич В. М. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х., 2007. – № 2. – С. 140-146.
19. Церковна О. В. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів технічних вищих навчальних закладів на основі факторної структури їх рухової та психофізіологічної підготовленості : дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. / Церковна О. В. – ХДАФК, 2007. – 197 с.

Ludovik T.

**THE PROBLEM FIELD
OF VOCATIONAL AND APPLIED PHYSICAL TRAINING
OF THE UNIVERSITIES TECHNICAL PROFILE STUDENTS**

The professional-applied physical training of the universities technical profile major medical groups students is considered. The direction indicated group highlighted the problematic aspects of the decision which will create the preconditions for psychophysical readiness of graduates for a productive career on the basis of theoretical analysis.

Key words: *professionally applied, physical training, the student, the problem, the technical profile.*

Стаття надійшла до редакції 28.08.2014 р.